

BIOGRAFISTIKOS SAMPRATA LIETUVOS IR UŽSIENIO TYRĖJŲ DARBUOSE

IVETA JAKIMAVIČIŪTĖ

Vilniaus universiteto
Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: iveta.jakimaviciute@kf.vu.lt

Remiantis užsienio ir Lietuvos autorių teoriniais ir metodologiniais teiginiais, straipsnyje siekiama pateikti biografistikos sąvokos, objekto ir funkcijų sampratą, vietą ir ryšį su kitais mokslais; apžvelgti lietuviškos knygotyrinės biografistikos istorinę raidą, įvardyti pagrindinius laikotarpius ir esminius jų savitumus; pristatyti biografinį metodą kaip bendramokslinį ir specialų pagrindinį knygotyrinės biografistikos tyrimų metodą ir apžvelgti tiek Lietuvos, tiek užsienio tyrimų organizaciją.

Reikšminiai žodžiai: biografistika, knygotyrinė biografistika, biografiniai tyrinėjimai, biografinis metodas, Lietuvos knygos veikėjai.

BIOGRAFISTIKOS SĄVOKA, OBJEKTAS IR FUNKCIJOS

Lietuvoje biografistikos mokslo teorija vis dar formuojasi. Rytų Europoje vieni iš pirmųjų biografistikos teoriniais ir metodologiniais klausimais diskutuoti pradėjo istorijos mokslo atstovai. Katovicų universiteto profesorius Tomaszas Pawelec pažymėjo, kad *biografistika* „svarbi ne tik dėl savo senos istorijos, stebėtino stabilumo ir neblėtančio įdomumo (ne tik mokslininkams, bet ir visiems besidomintiems), bet ir dėl didelės praktinės naudos“ [17]. Biografistikos mokslo teoretikas Wieslawas Bieńkowski šią sąvoką vartoja pačia plačiausia prasme:

tai „visas raštijos mokslas, kuris aprėpia ir įvairių enciklopedinių žodynų, biografinių monografijų, pristatančių vieną ar grupę asmenų, rengimą ir leidybą“ [2]. Lenkijoje yra susiformavusi dviejų tipų istorinė biografistika [13]. Pirmoji – tradicinė, kurioje pateikiama vieno asmens išsamiai parašyta biografija. Antrojo tipo biografija yra tik kaip sudedamoji tiriamo objekto dalis, kuri analizuojama kartu su jos istoriniu laikotarpiu ir yra tarsi postūmis tyrinėti ne tik asmenybę, bet ir tuo laiku vykusius istorinius ir kultūrinius reiškinius, kurie buvo susiję su tuo asmeniu.

Ukrainoje *biografistika* suprantama kaip „viena iš specialių istorijos mokslo discipli-

nu, turinti savo istoriją, teoriją ir metodiką, užsiimanti mokslo tiriamąja veikla, kurios rezultatas yra biografinė literatūra“ [23]. Moderniosios biografistikos teorijos kūrėjai Slovėnijoje Augustinas Mačovičikas ir Pavolas Parenička teigia, kad *biografistika* yra „mokslinė disciplina, kuri gvildena informacijos rinkimo, sisteminimo ir dokumentavimo klausimus, analizuoja įvairių biografinių leidinių leidybą“ [16]. Šios šalies tyrėjai biografistiką sieja su bibliotekinkystės, bibliografijos ir informacijos mokslais.

Tiek Didžiojoje Britanijoje, tiek JAV ar kitose angliškai kalbančiose šalyse biografistika yra viena iš pagalbinių humanitarinių mokslų disciplinų. Biografiniai tyrinėjimai, susiję tiek su teorine, tiek su praktine veikla, dažniausiai yra apibūdinami terminais „gyvenimo rašymo tyrimai“ (angl. *life writing research*), „gyvenimo pasakojimo tyrimai“ (*life narrative research*), „gyvenimo istorijos tyrimai“ (*life history research*), kartais „biografiniai tyrimai“ (*biographical research*) ar „biografistika“ (*biographical writing*) ir kt. Šie tyrimai nėra suvokiami kaip atskiras mokslas, bet laikomi biografiniais, plačiąja prasme – humanitarinių mokslų srities tyrimais. Didžiosios Britanijos sociologas Brianas Robertsas pažymi, kad biografinių tyrinėjimų sąvokoje slypi tyrinėjimas, apimantis individualius gyvenimus, o biografui juos rašant būtina pasinaudoti įvairiais autobiografiniais dokumentais, interviu arba kitais šaltiniais, kuriais remiantis gauti rezultatai pateikiami skirtingomis formomis [18].

Austrijos, Olandijos, Šveicarijos ir Vokietijos biografistikos tyrimo centrų moks-

lininkai vartoja biografijų tyrinėjimų (vok. *Biographieforschung*) ir biografijų mokslo (vok. *Biographiewissenschaft*) sąvokas, tačiau jas daugiausia sieja su praktine taikomąja veikla. Apskritai po 1990 metų Vokietijoje daug dėmesio skiriama metodikos ir praktinių vadovų rengimui, kaip geriau parašyti biografinę monografiją ar biogramą informaciniam leidiniui.

Lietuvos mokslininkai biografistiką sieja su įvairialypiais humanitariniais moksliniais tyrimais. Galima pažymėti, kad bendro apibrėžimo, apibūdinančio visus biografinius tyrinėjimus iki XX amžiaus septintojo dešimtmečio vidurio, dar nebuvo. Įtakos turėjo ir tai, kad stigo biografinės literatūros, o nuo 1918 metų akademiko Vaclovo Biržiškos, Juozo Tumo-Vaižganto, Petro Rusecko, Anso Bruožio ir kitų tyrinėjimai tik pradėjo formuoti šios srities teoriją ir metodologiją, kuri sovietmečiu buvo tęsiama, o galutinai susiklostė tik antrosios nepriklausomybės laikotarpiu.

Sovietmečiu viena reikšmingesnių šio mokslo studijų, kurioje buvo iškelti biografistikos teorijos klausimai, būtų istorikų Meilės Lukšienės ir Vytauto Raudeliūno parengtas Liudviko Adomo Jucevičiaus darbas *Biografinės ir literatūrinės žinios apie mokytus žemaičius* (1975). Lietuvos mokslininkai vieni pirmųjų pradėjo vartoti *biografistikos* sąvoką. Leidinio įvade rengėjai pateikė L. A. Jucevičiaus biografiją, jo sukurto kūrinio istoriją ir teigė, kad „*Biografinės* <...> savo sandara, žanru įsiterpia į senas tradicijas turinčią biografistiką ir drauge į ypač populiarius XVIII a. įvairaus

pobūdžio žodynus-enciklopedijas“ [15, 18]. Istorikų parengtos studijos įvade buvo teigiama, kad biografistika turi ne tik savo atsiradimo ir supratimo istoriją, bet ir kryptis, jai būdingus stilius. L. A. Jucevičiaus parašytos žemaičių biografijos atstovauja romantiniam biografistikos stiliui, kuris yra būdingas tik XVIII a. biografiniams veikalams, o atliktas tyrinėjimas – „tai pirmasis Lietuvoje pasaulietinės biografistikos žanro rinkinys, kuriame įvairiausios romantinės biografijos išsiskiria romantišku ligi to laiko Lietuvos raštijos neiškeltų socialinių bei nacionalinių konfliktų aspektu“ [15, 23]. Vadinasi, kad leidinio rengėjai biografistiką supranta pačia plačiausia prasme – kaip visus biografinius tyrinėjimus, konkrečių asmenų biografijų rašymą ir jų publikavimą.

Istorikas Juozas Tumelis, 1978 metais dalyvaudamas tarprespublikinėje konferencijoje, pažymėjo, kad biografistika – biografinių tyrinėjimų visuma, kurioje yra tiriami konkretaus ar pasirinkto laikotarpio šaltiniai, kuriuose užfiksuota bent kokia biografinė informacija [27]. Tokią išvadą mokslininkas padarė išanalizavęs iki XVI a. parašytus negausius lietuviškosios biografistikos šaltinius, kuriuose yra atskleidžiamos, nors ir neišsamiai, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų istorinės asmenybės.

Panašios teorinės koncepcijos laikosi ir XVI–XVII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės biografistikos tyrėjas filologijos mokslų daktaras Mintautas Čiurinskas. Jis pabrėžia, kad visa biografinė kūryba yra

biografistika ir kad „biografistikos terminas nevienaprasmiškas ir dar gana retas“ [5]. Tačiau šiam tyrėjo teiginiui galima prieštarauti – kaip jau buvo minėta, sąvoka Lietuvoje yra vartojama jau nuo devynioliktojo amžiaus septintojo dešimtmečio vidurio.

Pabrėžtina, kad Lietuvoje iki 1989 m. biografistikos kaip apibendrinančios visus biografinius tyrimus sąvokos vartojimas mokslinėje kalboje dar nebuvo dažnas reiškinys. Jos reikšmę ir prasmę Lietuvos knygotyryninkai pirmą kartą suformulavo *Knygotyros* enciklopediniame žodyne (1997), kuriame *biografistika* apibūdinama kaip mokslo disciplina, tirianti žmonių aprašymų istoriją, teoriją ir metodiką (biografistikos atšaka – genealogija) [4]. Iš to išeina, kad ji yra ne tik visiškai savarankiška mokslinė disciplina, bet ir mokslas, turintis savo teorinius ir metodologinius pagrindus, kuriais konstruojami įvairiausiai biografiniai tyrinėjimai.

Biografistikos tyrinėjimų objektas plačiau prasme yra visa biografinė informacija. Kadangi šiame straipsnyje kalbama apie biografistiką, kuri susiklostė veikianti knygotyros mokslo, tad tuo remiantis galima teigti, kad Lietuvos knygotyros biografistikos objektas – biografinė informacija apie knygos veikėjus. Būtina atkreipti dėmesį, kad į knygos veikėjo sąvoką įeina „profesinė veikla pasižymėję senieji ir šiuolaikiniai raštijos, leidybos, poligrafijos, knyginkystės, bibliotekininkystės darbuotojai, knygotyros, bibliografijos ir bibliotekininkystės mokslininkai, knygos kultūrai nusipelnę tarpdisciplininių sričių teorinių ir taiko-

mųjų dalykų specialistai (šrifto ir ekslibrisų kūrėjai, knygos dailininkai, dokumentų ir spaudinių restauratoriai), bibliofilai, kolekcininkai“ [14].

Biografistikos kaip vieno iš humanitarinių mokslų, susitelkusių į individo gyvenimą ir troškimą pažinti savitą asmenybę, bene svarbiausias uždavinys yra vaizduoti ne tik veikėją, bet ir jo epochos kontekstą, atskleisti, kaip keičiasi asmenybė, veikiama kultūrinių, politinių, socialinių ir ekonominių veiksnių. Toks vaizdavimo būdas leidžia geriau suprasti istorinius laikotarpius ir jų žmones.

Knygotyrinė biografistika atlieka daug funkcijų, tačiau esmines galima išskirti tik kelias – tai mokslinė, informacinė pažintinė, kultūrinė, komercinė ir kt. Viena pagrindinių šio mokslo funkcijų yra informacinė – teikianti ir mokslinę, ir pažintinę biografinę informaciją. Labai svarbi ir kultūrinė funkcija, kuri suvokiama kaip kultūros paveldo išsaugojimas ateities vartotojams tiek mokslo, tiek pažintiniais tikslais. Pastaruoju metu vis dažniau biografinė informacija tampa preke, kuri perkama ir parduodama, – tuomet išskiriama jos komercinė funkcija; ji Lietuvoje pasireiškė tik apie 1995 metus, nors Didžiojoje Britanijoje, JAV – jau nuo XX a. pradžios.

Tik konkrečiai įvardijus mokslo sąvoką ir objektą, kurie yra kiekvieno mokslo pagrindas, galima analizuoti šios srities problematiką, sisteminti tyrinėjimų lauką ir suteikti tyrinėjimų planavimo ir įvertinimo pagrindą.

KNYGOTYRINĖS BIOGRAFISTIKOS RAIDA LIETUVOJE

Biografistikos plačiąja prasme tyrimai Lietuvoje pradėti nuo XVI amžiaus. Tačiau knygotyrinės biografistikos tyrimai plėtojami tik nuo XX amžiaus pradžios. Galima išskirti keturis knygotyrinės biografistikos raidos laikotarpius: 1) iki 1918 metų; 2) nepriklausomos Lietuvos laikotarpio; 3) sovietinio laikotarpio 4) šiuolaikiniai knygotyrinės biografistikos tyrimai (po 1990 metų).

Pirmuoju raidos laikotarpiu tyrėjai daugiausia rengė repertuarinius bibliografinius veikalus, kuriuose buvo registruojami Mažosios ir Didžiosios Lietuvos teritorijoje išleisti leidiniai. Pradėtos publikuoti pirmosios biografinės žinios apie knygos veikėjus, kurios dar nebuvo grįstos šaltiniais ir gausia literatūra. Buvo pateikiama daug faktografinių duomenų, bet stokojama apibendrinimų. Šios srities tyrimus atliko Jonas Šliūpas, Petras Vileišis, bibliografas Maurikijus Mykolas Stankevičius, Mažosios Lietuvos spaudos darbuotojas Vilius Gaigalaitis ir kt. Atkreiptinas dėmesys, kad iki 1918 metų knygotyrinė biografistika rutuliojosi tik praktine bibliografine linkme, o mokslo tiriamųjų darbų labai stokota. Pirmasis raidos laikotarpis buvo susijęs tik su knygos, istorijos ir literatūros mokslais.

Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu knygotyrinė biografistika pradėjo reikštis ir kitokia linkme. Mokslo raidai svarbus dėstymo ir mokslo tiriamojo darbo ryšys. Tai du neatskiriami procesai, be kurių mokslas negali vystytis. Pažymėtina, kad dažniausiai šių sričių dėstytojai buvo ir teoretikai,

ir praktikai. Šiuo laikotarpiu biografistikos tyrinėjimai buvo skleidžiami tiek per kursus ar paskaitas, tiek skaitant pranešimus įvairiuose kultūros ir mokslo renginiuose. Šią tradiciją plėtojo prof. Vaclovas Biržiška ir rašytojas Juozas Tumas-Vaižgantas. Bibliografas Vac. Biržiška nuo 1930 metų Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakultete skaitė įvairias knygotyros disciplinas. „Lietuvos knygos istorijos“ kurso paskaitose profesorius kalbėjo apie senuosius raštijos atstovus – Gotfridą Ostermejerį, Dionizą Pošką, Liudviką Rėzą ir kitus, daug dėmesio skyrė spaudos draudimo laikotarpiui ir knygnešių asmenybėms pristatyti [20]. Rašytojas J. Tumas-Vaižgantas to paties fakulteto studentams skaitė „Spaudos draudimo laikotarpio literatūros“ kursą [8]. Paskaitose greta lietuvių literatūros buvo kalbama ir apie žymiuosius spaudos draudimo laikotarpio veikėjus, atskleidžiamas jų indėlis į Lietuvos kultūrą. Paskaitoms dėstytojai rengėsi užrašinėdami atsiminimus, nes publikacijų spaudoje dar stokota.

Pirmosios nepriklausomybės laikotarpiu Lietuvos knygotybinės biografistikos tyrimus plėtojo bibliografas, knygos istorikas Vac. Biržiška, rašytojas J. Tumas-Vaižgantas, bibliografas Izidorius Kisinis, Mažosios Lietuvos spaudos ir kultūros istorikas Anas Bruožis, rinkęs ir publikavęs Mažosios Lietuvos raštijos darbuotojų biografines žinias, registravęs jų raštų bibliografiją. Spaudos veikėjas Adomas Jakštas, spaudos istorikas Petras Ruseckas rengė bibliografinius leidinius, skirtus knygnešiams ir spaudos veikė-

jams. Šių spaudos veikėjų pastangomis buvo parengti reikšmingi leidiniai, kurie tapo pagrindiniais knygotybinės biografistikos šaltiniais. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpio tyrėjus galima laikyti pirmosios lietuviškos knygotybinės biografistikos mokyklos atstovais, nubrėžusiais aiškią tyrimo kryptį ir kūrusiais tolesnių mokslinių tyrinėjimų metodiką, o ji nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu dar nebuvo susiformavusi. Galima teigti, kad knygotybinės biografistikos tyrimų problematika apėmė tik žymių asmenų biografijų rašymą ir jų darbų registravimą. Darytina prielaida, kad iki 1940 metų knygotybinės biografistikos tyrimai buvo susiję tik su praktine, bet ne su mokslo tiriamąja veikla. Reikšmingų teorinių ar metodologinių darbų dar nebuvo sukurta, bet parengtas vienas kitas leidinys, kuriame išryškėjo metodiniai leidinių rengimo principai. Kaip pavyzdį galima paminėti bibliografo Vac. Biržiškos teiktą biografinę informaciją „Bibliografijos žinioms“. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu biografinę informaciją apie knygos veikėjus rinko, archyvavo ir skelbė Vac. Biržiškos vadovaujamas Lietuvos bibliografijos institutas (1928–1944). Tai buvo pirmasis centras, kuris pradėjo knygotybinės biografistikos tyrimus instituciniu lygmeniu. Lietuvos bibliografijos institute buvo aktyviai dirbamas bibliografinis darbas, rengiami lietuviškosios repertuariinės retrospektyviosios ir einamosios bibliografijos leidiniai.

Biografistikos mokslo formavimuisi ir sklaidai teigiamą įtaką darė ir pirmosios nepriklausomybės laikotarpiu leista periodinė

spauda. „Bibliografijos žiniuose“ (1928–1943) ir pirmajame bibliofilijos ir knygotyros darbų tęsiniame mokslo leidinyje „XXVII knygos mėgėjų metraštis“ (1-asis – 1933, 2-asis – 1937) greta knygos istorijos ir kultūros straipsnių buvo skelbiama ir biografinė informacija apie knygos veikėjus. Straipsnių ir žinučių apie knyginkus dažnai pasirodydavo ir kituose 1918–1940 metais ėjusiuose periodiniuose leidiniuose. Juose buvo skelbiama autobiografijos, atsiminimai, dienoraščių ištraukos, laiškai. Pabrėžtina, kad knygotyriinei biografistikai nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu buvo padėtas tvirtas pagrindas.

Visiškai kitokios knygotyrynės biografistikos raidos tendencijos ryškėjo 1945–1990 metais. Sovietmečiu biografistikos tematiką analizavo nemažas būrys mokslininkų teoretikų ir praktikų, dirbusių bibliografijos, knygotyros, literatūros ar istorijos srityse. Žymiausi jų – Julius Būtėnas, Dalia Gargasaitė, Domas Kaunas, Jurgis Lebedys, Vytautas Merkys, Albertas Ruzgas, Vanda Stonienė, Levas Vladimirovas, Vladas Žukas ir kt. Jų darbai gerokai papildė Lietuvos knygotyrynės biografistikos žinias ir įvirtino pirmtakų kurtas tyrimų kryptis, dėjo metodinius pagrindus tolesniems tyrimams. Tačiau sovietmečio biografiniai veikalai buvo veikiami politinės ideologijos. Knygos veikėjams skirti biografiniai veikalai buvo negausiai grįsti rankraštiniais šaltiniais, rašytai 1918–1940 metais. Lietuvoje biografinius tyrimus atliko keli centrai, vykdę tiek mokslo tiriamąją, tiek praktinę bibliografinę veiklą. Vilniaus universitete

1949 m. įkūrus Bibliotekininkystės katedrą ir atsiradus bibliotekininkystės studijoms, biografistikos klausimai dar buvo analizuojami bibliografijos, bibliotekininkystės ir knygotyros mokslinių disciplinų. Tačiau atskiro biografistikos teorijos, istorijos ir metodikos studijų dalyko dar nebuvo.

Šiuolaikinės knygotyrynės biografistikos raidos etapas sietinas su antruoju Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu. Tik po 1990 metų buvo pradėta suvokti, kad biografistika yra savarankiškas mokslas, turintis savo tyrimo objektą, problematiką, metodus ir šaltinius, o viena iš jos sudedamųjų dalių yra knygotyrynė biografistika. Mokslininkai pradėjo intensyviai rengti įvairius biografinius leidinius, vykdyti ilgalaikius knygotyrynės biografistikos projektus. Šios srities tyrinėjimus plėtojo ir Leonas Gudaitis, D. Kaunas, Benjaminas Kaluškevičius, Nijolė Lietuvninkaitė, Juozas Mačiulis, Kazys Misius, Aušra Navickienė, Genovaitė Ragotienė, V. Stonienė, V. Žukas ir kt.

Knygotyrynės biografistikos raidai svarbu ir tai, kad Vilniaus universitete 1991 metais buvo įkurtas Komunikacijos fakultetas, o jo viduje kaip savarankiškas akademinis padalinys – Knygotyros katedra (1990 m. vadinosi Knygotyros ir bibliografijos katedra, 2003 m. pavadinimas pakeistas į Knygotyros ir dokumentotyros institutą) [10]. Nuo įkūrimo pradžios Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas tapo pagrindiniu akademinio centru, atsakingu už mokslinės disciplinos dėstymą įvairiose komunikacijos ir informacijos krypties archyvistikos, bibliotekininkystės ir informacijos bei knygotyros

studijų programose [22], knygotyros šakos doktorantūros studijose [21].

Tęsdami pirmosios nepriklausomybės laikotarpiu pradėtas tradicijas, knygotyros biologijos tyrimus atlieka dauguma Lietuvos mokslo institutų, centrų ar bibliotekų. Pagrindiniu tyrimų centru laikomas Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas, kurio mokslininkai ne tik skleidžia šios srities teorines ir metodologines žinias, bet ir rengia leidinius, vykdo ilgalaikius projektus, susijusius su biografiniais tyrimais. Institutas nuo 1991 metų organizuoja kasmetinius mokslinius seminarus, rengia tarptautines knygotyros mokslines konferencijas. Jose, be knygotyros, knygos istorijos, leidybos, gvildenamos ir biologijos bei biologijos temos. 1995 metais vykęs seminaras buvo skirtas tik biologijos tematikai, remiantis perskaitytais pranešimais buvo parengti moksliniai straipsniai, kurie publikuoti „Knygotyros“ mokslo darbuose [9]. Reikšmingas knygotyros biologijos tyrimams yra Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centras (1945–1992 m. – Lietuvos knygų rūmai), kuris atlieka praktinę bibliografinę šio mokslo tiriamąją veiklą. Centras jau baigia rengti nacionalinę retrospektyviąją Lietuvos spaudos bibliografiją, kuri yra išsamių knygotyros biologijos tyrimų šaltinių pagrindas. Kaupiamas ne tik biografinė informacija apie knygos veikėjus, bet ir jų rankraštinių bei spausdintinių palikimas, nes tik atliekant kompleksinį tyrimą galima parengti išsamų biografinį veikalą.

Lietuvoje atskiro leidinio, kuriame būtų skelbiami vien biologijos tyrinėjimai, nėra. Tačiau pagrindiniu šios srities moksliniu periodiniu leidiniu laikoma „Knygotyra“ (1961–1971 m. vadinosi „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“). Tęstiniuose mokslo darbuose greta knygotyros, knygos istorijos straipsnių skelbiama Lietuvos knygos veikėjų biografika ir knygotyros biologijos tyrinėjimai. Šio mokslo sklaidai svarbu ne tik moksliniai, bet ir profesiniai bei kultūriniai periodiniai leidiniai. Knygotyros biologijos tyrimų gausu žurnale „Tarp knygų“ (pradėtas leisti 1949 m. pavadinimu „Bibliotekų darbas“) ir tęstiniame mokslo darbų leidinyje „Bibliografija“ (nuo 1993 metų).

Apibendrinant galima pažymėti, kad šiuolaikinės knygotyros biologijos kūrėjų tyrimams būdingas tematikos platumas, naujų rankraštinių šaltinių įtraukimas į mokslo apyvartą, susistemėjimas periodinėje spaudoje išskaidytų reikšmingų biografinių faktų, kuriuos chronologiškai sudėliojus sukuriamas išsamus knygos veikėjo biografinis portretas. Veikaluose autoriai siekia atskleisti knygos veikėjo asmenybę, profesinę, kultūrinę ir politinę to laikotarpio aplinką, kurioje ta asmenybė subrendo.

BIOGRAFINIS METODAS – BENDRASIS MOKSLINIS IR SPECIALUSIS KNYGOTYROS BIOLOGIJOS METODAS

Biografijoje yra taikomi empiriniai ir teoriniai bendrieji moksliniai metodai, kurie tarpusavyje yra glaudžiai susiję ir vienas

kitą papildo. Galima teigti, kad rengiant biografinį leidinį pasinaudoti vienu metodu neįmanoma. Kiekvienas tyrėjas pasirenka tokius metodus, kuriais bus galima kryptingai rasti prieinamą duomenų rinkimo, analizavimo ir pateikimo būdą. Biografai dažniausiai naudojami analitiniu-teminiu, bibliografiniu, dokumentų analizės, istoriniu, iš dalies ir tipografiniu metodais. Tačiau atliekant biografinius tyrimus biografinis metodas yra vienas pagrindinių, kuris iš dalies yra ir bendrasis mokslinis, ir specialusis knygotyros biografinis metodas.

Įvairių mokslo sričių atstovai, taikantys tyrimuose biografinį metodą, apibrėžimą formuluoja iš savo atstovaujamos mokslo šakos pozicijų. Daugiausia žmogaus kaip asmenybės pažinimo procese yra nuveikę sociologai. Anot jų, „biografinio metodo samprata žymi tam tikrų duomenų rinkimo ir analizės būdą, kuris nuo kitų skiriasi tuo, jog tiria ir, įvertina ‘istorinius gyvenimiškus liudijimus’, kuriuos, remdamiesi asmenine patirtimi ir pažiūromis, pateikia individai“ [11]. Psichologijos mokslo atstovai biografiniu metodu siekia pažinti asmenybę istoriniame kontekste, individualios būties vystymosi perspektyvas ir tarpusavio santykius su kitais asmenimis. Šis pažinimas reikalingas tam, kad būtų galima rekonstruoti gyvenimo programą ir asmenybės tapimo scenarijų, jos dalykinės, šeiminės, dvasinės gamtinės ir socialinės aplinkos organizavimą laike ir erdvėje. Istorijos moksle biografinis metodas naudojamas išskirtinių, charizmatiškų asmenybių gyvenimo kelio analizei ir aprašymui. Rei-

kia pažymėti, kad čia dėmesys kreipiamas ne į tiriamo asmens konkrečius gyvenimo faktus, poelgius ar charakterio savybes, bet pasitelkiant asmenybę aiškinama tam tikra mokslinė idėja, aprašoma istorinė tam tikro laikotarpio situacija, analizuojami visuomeniniai, politiniai, ekonominiai konkrečios epochos pokyčiai. Literatūros mokslo atstovai biografinį metodą apibrėžia kaip „literatūros kūrinio svarbiausiojo šaltinio ji ieško rašytojo individinėje psichologijoje ir todėl autoriaus biografijos smulkmenišką ir kruopštų ištyrimą laiko būtinu jo kūrybos analizės pagrindu“ [3]. Knygotyros mokslo atstovai savo tyrinėjimuose biografinį metodą taiko jau seniai, tačiau suformuluoto apibrėžimo nėra nė viename teoriniame ir metodologiniame knygotyros darbe. Galima teigti, kad biografinis metodas knygotyroje – tai žmogaus kaip asmenybės ir jo veiklos, susijusios su knygos pasauliu, tyrimas, į kurį reikėtų integruoti ne tik rankraštinio ir spausdintinio palikimo studijavimą, bet ir pokalbius tiek su pačiu asmeniu, tiek su jį pažinojusiais asmenimis. Biografiniu metodu siekiama visapusiškai pažinti ir atskleisti knygos veikėjo gyvenimo istoriją ir išanalizuoti jos formavimosi sąlygas.

Taigi biografinis metodas retrospektyviu būdu leidžia tirti individo subjektyvias ne tik asmeninio, bet ir visuomeninio gyvenimo puses. Jis fiksuoja žmogaus asmeninį požiūrį į socialinius procesus, socialines ir psichologines situacijas, kuriose jis dalyvavo tiesiogiai ar netiesiogiai.

Tobulėjant moksliniams tyrinėjimams keitėsi ir biografinio metodo samprata.

XIX a. biografinį metodą taikę mokslininkai istorinį procesą grindė tik pavienių žymių asmenų veikla, o jų poelgiai buvo iliustruojami temai reikšmingais įvykiais, kurie buvo atskleidžiami per jų gyvenimo istoriją. Tai buvo paprasčiausia žmogaus gyvenimo istorinio tyrimo rūšis. XX a. pradžioje tyrėjų darbuose, kurių tyrimo lauke dominavo asmenybių pažinimas, biografinis metodas vadintas tik asmeninių dokumentų studijavimu ir siekė „išaiškinti subjektyvią socialinių procesų reikšmę ir prasnę, atsispindinčią šiuose dokumentuose“ [19]. XX a. viduryje tarp šioje srityje dirbusių mokslininkų vyko diskusijos, iš kurių susiklostė ir biografinio metodo interpretacijos. Metodologijoje išskiriamos trys biografinio metodo reikšmės: metodologinis prisirišimas; analizės objektas (biografija arba jos fragmentas kaip tema); surinktų duomenų ir jų analizės būdas [28]. Lietuvos knygotybinės biografistikos mokyklos atstovai, naudodamiesi pastarąjį metodą savo rengiamuose darbuose ir projektuose, svarbiu aspektu laiko pačią informaciją – kokia ji ir kaip pateikta apie analizuojamą objektą. Mokslininkai daug dėmesio skiria pačiam šaltiniui ir jo informacijai. Laikantis šios sampratos ir bus pristatomas biografinis metodas. Jis yra ir bendrasis mokslinis, ir specialusis knygotybinės biografistikos metodas.

Biografinis metodas teoriškai pradėtas grįsti W. Thomaso ir F. Znanieckio studijoje *Lenkų valstietis Europoje ir Amerikoje* (1920). Kiek leido galimybės, autoriai siekė sukaupti emigrantų asmeninius dokumentus (autobiografijas, užrašus, laiškus),

kuriuos pasitelkę bandė atskleisti jų išgyvenimus ir nuotakas Amerikoje. Tyrėjai, pasinaudodę dokumentų analizės metodu, „siekė išsiaiškinti sąveiką tarp kultūrinių vertybių ir asmeninių nuostatų, išnagrinėti asmens prisitaikymo naujose socialinėse sąlygose procesą bei mechanizmus“ [12]. Jų parašytas monumentalusis veikalas *Lenkų valstietis...* tapo metodo taikymo pavyzdžiu. Pabrėžtina, kad patys studijos autoriai nevartojo biografinio metodo termino, pačią biografiją jie suvokė ne kaip medžiagą, bet kaip teorinę konstrukciją, reikalaujančią tekstų analizės. Mokslininkų pasiūlyta tyrimo metodologija nebuvo nei tobula, nei tiksliai teoriškai pagrįsta. Joje trūko teorinio metodologinio nuoseklumo, tai atskleidė ir patys autoriai studijos įvade, kuriame abejojo dėl galimybių pažinti individualią realybę. Jie manė, kad asmeniniai apibendrinimai gali būti nepagrįsti. F. Znanieckis nustatė, kad „visuomenė turi būti suprata per individualų suvokimą: jis labiau nei ‘objektyvus mokslo pasaulis’ tinka būti raktu į socialinę realybę“ [25]. Tik po atlikto tyrimo ir studijos pasirodymo F. Znanieckis suprato, kad kokybiška analizė galima pasirinkus vieno žmogaus gyvenimo istoriją. Susipažinus su išleistu tyrimu ir pačių autorių pasakyma gana kritiška nuomone spaudoje ir per diskusijas dėl skuboto jų leidinio parengimo ir publikavimo, galima teigti, kad autoriams nepavyko atskleisti biografinio metodo stiprybių. Todėl išleistoje jų pačių *Lenkų valstiečio Europoje ir Amerikoje kritikoje* (1939) W. Thomasas pabrėžė, kad atliekant tokio pobūdžio tyrimą reikia ne

tik rinkti asmeninius dokumentus, stebėti asmenis ir imti biografinį interviu, bet ir „rinkti istorijos užrašus ir naudoti atitinkamus statistinius tyrimus kaip išvadų pagrindą“ [26]. Mokslininkų atliktas darbas yra svarbus metodologinis žingsnis. Ši metodologija buvo tobulinama ir vis dažniau taikoma biografiniams tyrimams. Po šios studijos pasirodymo tiek Jungtinėse Amerikos Valstijose, tiek Rytų ir Vakarų Europoje suintensyvėjo ne tik biografijų rašymas, bet ir metodologinio pagrindo kūrimas.

Biografinių tyrimų metodologijos kūrėjų nuomone, profesionaliai sukurta metodika padeda žmogaus gyvenimą suvokti iš esmės. Žinoma, domėjimasis visu gyvenimu negali reikšti paprasčiausio visų žmogaus gyvenimo įvykių atskleidimo. Jis turi būti pagrįstas gilia analize, „reikia atrinkti esminius faktus nuo neesminių, ypač pabrėžiant, kad žodiniame pasakojime turi būti jau atrinkti duomenys. Kiekviena pasakota istorija yra susijusi su gyvenimo aprašymo visuma“ [7]. Aprašymai turi sujungti biografiškai svarbius išgyvenimus į vieną praeito laiko ir ateities norų temą. Tokia užbaigtos biografijos konstrukcija lemia praeities rekonstrukcijos teminį ir esminį išgyvenimų ryšio pobūdį.

Biografinis metodas – tai kartu ir asmeninių dokumentų analizės metodas. Šiandienos biografinio metodo tyrimai yra pagrįsti asmenybės istorijos studijavimu, jos individualios raidos istorijos kūrimu, analizuojant santykius su kitais tos pačios profesijos ar bendrų pomėgių turinčiais asmenimis. Šie tyrimai krypsta į gyvenimo

veiklos ir asmenybės raidos atkūrimą profesinėje, kultūrinėje, politinėje ir ekonominėje aplinkoje. Metodas yra naudingas tuomet, kai tyrėją domina knygos veikėjo įgyta patirtis ar kita informacija, susijusi su jo profesine veikla ir įtaka jai, kuri leidžia aprašyti svarbius įvykius, atsitikimus, įvairius žmogaus gyvenimo laikotarpius.

Sociologas P. Tohmsonas, tobulindamas metodologiją, daug dėmesio skyrė sociostruktūrinei sąveikai ir pabrėžė glaudų tiriamo asmens ir jo šeimos tarpusavio ryšį. Niekas negali paneigti, kad šeima asmenybės formavimuisi daro didelę įtaką: skatina siekti užsibrėžtų tikslų, veikia pomėgius vaikystėje, profesijos pasirinkimą ir t. t. Tyrėjas pabrėžė, kad jei nebus atmetama ar ignoruojama nė viena paminėta dalis, bus galima sukurti išsamią asmens biografiją, kuri susiklostė dėl visų jau minėtų veiksnių įtakos. Knygos veikėjo gyvenimo istorija paprastai yra kuriama neatsiejamai nuo kitų asmenų: bendraminčių, bendradarbių ar asmenų, turėjusių įtaką jo profesinei veiklai.

Biografinio metodo šalininkas I. F. Dieviatko [24] išskiria tris „gyvenimo istorijos“ tipus: 1) išsami – kai asmens gyvenimo istorija atskleidžiama nuosekliai, nuo gimimo iki jo mirties. Šiam gyvenimo istorijos aprašymui medžiaga renkama ypač kruopščiai; 2) teminė gyvenimo istorija – tai istorija, kurioje atskleidžiama tik viena tema, susijusi su konkrečiu mus dominančio asmens gyvenimo tarpsniu, pavyzdžiui, kaip J. Tomas-Vaižgantas dirbo periodinio leidinio „Mūsų senovė“ redakcijoje. Pastaruoju metu, renkant medžiagą šiai istorijai bus

galima pasinaudoti tik rankraštine ir publikuota medžiaga. Jei gyvenimo istorija būtų rašoma tuo laikotarpiu, kai leidinys buvo leidžiamas ir kai būtų buvusi galimybė pakalbinti Vaižgantą, tuo metu ėjusį redaktoriaus pareigas, tai šalia medžiagos studijavimo būtų taikomas ir biografinis interviu, kuris yra tarsi naujos ar papildomos informacinės medžiagos gavimo šaltinis, o parašyta teminė gyvenimo istorija būtų išsami ir užbaigta; 3) suredaguota gyvenimo istorija, ji gali būti ir išsami, ir teminė. Jos skiriamasis bruožas būtų ryškus biografo vaidmuo, nes jis kontroliuoja biografinę informaciją, atrenka redaguotą ir interpretuotą asmens atsakymą.

Gyvenimo istorijos medžiaga yra ypatinga, jeigu lygintume su kitais informacijos šaltiniais. Biografinis požiūris gali sugražinti į knygotyrinę biografistiką jau pamirštą laiką, prisiminti ir įvertinti ne tik tuo laikotarpiu kūrusių ir dirbusių knygos veikėjų gyvenimo istorijas, bet ir jų įtaką Lietuvos kultūrai ir mokslui. Norint sukurti knygos veikėjo biografiją, neužtenka tik pritaikyti ir panaudoti biografinio ir kitų metodų teikiamus pranašumus. Biografiniuose tyrimuose daug kas priklauso nuo tyrėjo suvokimo, kompetencijos, plataus akiračio ir erudicijos, kruopštumo, pedantiškumo ir gebėjimo pasirinkti įdomią ir šiandienos kultūrai svarbią asmenybę, o gausūs informacijos šaltiniai, tikslai ir griežta atrankos metodika leidžia sėkmingai įvykdyti numatytus tyrimo tikslus ir sukurti įdomų, savitą ir spalvingą knygos veikėjo paveikslą.

BIOGRAFISTIKOS RYŠIAI SU KITAIŠ MOKSLAIS

Biografistika Lietuvos mokslų klasifikacijoje nėra išskirta. Šiuolaikinių Lietuvos mokslininkų teoriniuose ir metodologiniuose samprotavimuose ji yra integruojama į knygotyros, literatūros ar istorijos mokslus. Kai kuriose šalyse (pvz., Lenkijoje, Rusijoje) biografistika tebesiejama tik su istorijos mokslais.

Biografistikai yra artimos tos mokslinės disciplinos ir tyrimo sritys, su kuriomis ją sieja bendra vystymosi istorija. Pirmiausia biografistika neatskirama nuo šaltinių mokslo, nes be jų negalima jokia biografinė tiriamoji veikla. Pabrėžtina, kad biografistikai yra artimi visi humanitariniai mokslai, t. y. archyvistikos, bibliografijos, bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos, knygotyros, literatūrologijos ir kt.

Reikšmingas yra biografistikos ir informatikos mokslų bendradarbiavimas sprendžiant svarbius klausimus, susijusius su informacinių technologijų taikymu, biografinių žinių išsaugojimu ir sklaida. Pastebimas glaudus biografistikos ryšys su dauguma socialinių mokslų, ypač teise, psichologija, sociologija.

Biografistika tenkina ne tik mokslinius, pažintinius, bet ir praktinius poreikius. Ji tiria tam tikrą sritį, kuri nėra kitų mokslų tyrimo objektas. Todėl galima teigti, kad biografiniu metodu naudojasi kiti mokslai, o savo ruožtu biografistika – kitų mokslų metodais ir gautais tyrimų rezultatais. Pažvelgus giliau į biografistikos objektą išryškėja, kad pagrindinis akcentas yra žmo-

gus – jo asmenybė ir profesinė veikla. Tad savaime suprantama, kad kiekvienas mokslas turi savo žmones / asmenybes, kurių biografijas būtina atskirai tyrinėti, o tyrinėjimo rezultatas yra biografinis leidinys, straipsnis ir pan. Ir, anot lenkų teoretiko Wieslawo Bieńkowskio, būtų išspręsta problema, jei šalia tradicinės ir šiuolaikinės istorijos bei kitų mokslų tyrimo laukuose atsirastų būtent biografistika [2, 42].

Galima pabrėžti, kad moksliniuose tyrinėjimuose išsikristalizavusiems teoriniams ar metodologiniams teiginiams ar sprendimams biografistika gali būti ne tik savarankiška mokslinė disciplina, bet ir visiškai savarankiškas mokslas, turintis nusistovėjusią savo istoriją, teoriją ir metodiką. Remiantis mokslininkų teiginiais, ji į mokslų klasifikaciją turėtų būti įtraukta greta kitų humanitarinių mokslų srities komunikacijos ir informacijos krypties šakų, šalia *Dokumentacijos, informacijos, bibliotekinkystės, archyvistikos (H 100)* [6], tačiau tai ateities biografistikos tyrėjų uždavinys.

BIOGRAFISTIKOS TYRIMŲ INSTITUCIONALIZAVIMAS

Pastaruoju metu galima kalbėti apie labai įvairią biografistikos mokslo studijų bazę – aukštąsias mokyklas, mokslinius ir praktinius tyrimo centrus, bibliotekas, kurių veikla yra susijusi su įvairaus lygio biografiniais tyrimais. Biografistikos disciplina yra dėstoma daugumoje pasaulio universitetų (Lenkijoje, Rusijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje ir kt.). Rytų Europos universitetuose už mokslinės disciplinos dėstymą yra atsakin-

gi akademiniai padaliniai – biografistikos katedros ir institutai. Austrijos, Didžiosios Britanijos, JAV, Šveicarijos, Vokietijos universitetuose biografistika dėstoma kaip bibliotekinkystės, istorijos, knygotyros, literatūros mokslinių disciplinų sudedamoji dalis.

Biografistikos tyrinėjimus atlieka įvairūs mokslo tiriamieji institutai ir centrai. Rytų Europoje pirmasis toks biografistikos centras buvo įkurtas 1969 m. Slovėnijoje (slovėn. *Národný biografický ústav*), 1994 m. – Ukrainoje (ukr. *Інститут біографічних досліджень*), 2000 m. – Estijoje (est. *OÜ Eesti Isikuloo Keskus*). Pagrindinis šių centrų tikslas – rengti teorines ir metodologines rekomendacijas mokslininkams, rašantiems biografinius veikalus ar rengiantiems biografinių šaltinių publikacijas spaudai. Rusijoje biografiniams tyrinėjimams skiriama pakankamai daug dėmesio. 2001 metais Sankt Peterburgo Europos universiteto Istorijos fakultete buvo įkurtas Biografinių tyrinėjimų centras (rus. *Центр биографических исследований*), kuris atsakingas ne tik už metodinių rekomendacijų rengimą, bet ir biografinių žinių dėstymą įvairiose studijų programose. Susiklosčius nepalankiai politinei ir ekonominei padėčiai jo, kaip atskiro padalinio, veikla buvo sustabdyta, tačiau biografiniai tyrinėjimai tęsiasi iki šiol.

Vokiškai kalbančiose šalyse reikšmingą vietą biografinės informacijos koordinavimo ir publikavimo srityje užima du centrai: Ludwigo Boltzmanno biografijos teorijos ir istorijos institutas (vok. *Ludwig Boltzmann*

Institut für Geschichte und Theorie der Biographie) Vienoje (Austrijoje) ir Klauso Gerharo Sauerio leidykla Miunchene (Vokietija). Pastaroji koordinuoja visų šalyje biografinių žodynų rengimą spausdintiniu ar elektroniniu pavidalu, kompaktinėse plokštelėse, DVD, mikrofišose. Ši leidykla rengia metodines rekomendacijas ir organizuoja seminarus leidinių rengimo klausimais, su tyrimų rezultatais supažindina tarptautinėse konferencijose ir simpoziumuose. Pastaruoju dešimtmečiu Vokietijoje ir kitose Vakarų šalyse dažnai rengiami moderniosios biografikos seminarai-kolokviumai, steigiami komerciniai biografikos centrai. Tai ypač būdinga Vakarų Europai – Austrijai, Didžiąjai Britanijai, Prancūzijai, Šveicarijai.

JAV yra daug universitetų, profesinių mokyklų, institutų, centrų ar bibliotekų, atliekančių įvairaus lygio biografinius tyrimus. Čia veikia ne tik akademiniai ar nacionaliniai, bet ir komerciniai centrai. Pavyzdžiui galima laikyti 1967 metais įkurtą Amerikos biografijų institutą (angl. *American Biographical Institute*), kuris siūlo žinomiems įvairių šalių mokslininkams, kultūros ir kitų sričių veikėjams sumokėjus tam tikrą mokestį tapti „pasaulio žmogumi“. Informaciją apie save rašo patys asmenys, tačiau institutas pasilieka teisę nuspręsti, ar užpildyta anketa atitinka keliamus reikalavimus. Publikuotuose žodynuose jau galima rasti ir Lietuvos kultūros, mokslo veikėjų biografijų.

Australijos žemyne vienas iš pagrindinių vaidmenų biografistikos moksle tenka Na-

cionaliniam universitetui. Humanitarinių mokslų tyrimų centre atliekami biografiniai tyrinėjimai, rengiami seminarai ir konferencijos. Šią veiklą koordinuoja Biografijos institutas (angl. *Biography Institute*), kuris bendradarbiauja su kitais akademiniais universiteto padaliniais, su Australijos ir užsienio nacionalinėmis kultūros įstaigomis, universitetais.

Svarbią vietą biografiniuose tyrimuose užima tarptautinė Auto/Biografijos asociacija (angl. *International Auto/Biography Association – IABA*) [1]. Ji buvo įkurta 1999 metais Kinijoje, Pekino universiteto organizuotoje tarptautinėje konferencijoje. Asociacijos rengiamose kasmetėse konferencijose dalyvauja pranešėjai iš viso pasaulio. Jie supažindina su savo šalių biografistikos tyrimų rezultatais, diskutuoja teoriniais ir metodologiniais šios srities klausimais. Asociacijos narės yra 37 šalys, tačiau Baltijos regionui atstovauja tik Rusija.

Biografistikos mokslo raidai svarbu ir moksliniai periodiniai leidiniai. 1985 metais JAV buvo pradėtas leisti „a/b: Auto/Biography Studies“. Leidinyje skelbiami biografistikos teorijos ir metodologijos, biografistinės šaltiniotyros moksliniai straipsniai, autobiografijų, dienoraščių, atsiminimų ir kitos publikacijos, studijiniai straipsniai apie įžymius asmenis. 1970 metais Slovėnijos nacionalinė biblioteka pradėjo leisti tęstinius mokslo darbus pavadinimu „Biografických štúdií“, kuriuose spausdinami šios šalies ir užsienio teoriniai ir metodologiniai biografistikos tyrinėjimai.

Biografistikos tyrimo centrai ar institutai jau yra įkurti daugumoje pasaulio šalių. Vienas iš pagrindinių jų tikslų – rengti bendrus simpoziumus, forumus, konferencijas, seminarus ar projektus, kuriuose būtų aptariami ir analizuojami biografistikos, biografikos teorijos ir metodologijos klausimai, gvildenamos šaltiniotybinės problemos, su kuriomis susiduriama rengiant įvairius biografinius leidinius. Pabrėžtina, kad Lietuvos tyrėjai, dirbantys knygotybinės biografistikos srityje, nelinkę bendradarbiauti su kitų, ypač kaimyninių, šalių mokslininkais ir jų atstovaujamosiomis mokyklomis. Toks bendradarbiavimas ne tik supažindintų su kitų šalių biografistikos raida bei tyrimais, bet ir suteiktų teorinių ir metodologinių šios srities žinių.

IŠVADOS

Apibendrinant pateiktus svarstymus galima teigti, kad Lietuvoje biografistika komunikacijos ir informacijos srityje užima reikšmingą vietą. Tik po 1990 metų buvo pradėta suvokti, kad knygotybinė biografistika yra viena iš sudedamųjų biografistikos mokslo dalių, turinti savo tyrimo objektą, problematiką, metodus ir šaltinius.

Lietuvos knygotybinės biografistikos raida apima keturis laikotarpius: iki 1918 metų, nepriklausomos Lietuvos laikotarpio, sovietinio laikotarpio ir šiuolaikinės knygotybinės biografistikos tyrimai po 1990 metų. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu buvo pradėta rengti išsami biografistikos šaltinių bazė, skelbta ar rankraštinė informacija leido atlikti tolesnius mokslinius tyrinėjimus.

Pirmosios nepriklausomybės metais prof. Vac. Biržiška, J. Tumas-Vaižgantas ir kiti tyrėjai ėmėsi kurti biografinių leidinių rengimo metodiką, tačiau jiems nepavyko. Sovietmečiu buvo tęsiami knygotybinės biografistikos moksliniai tyrimai, pradėti pirmosios nepriklausomybės laikotarpiu. Diskutuojama biografistikos teorijos ir metodologijos klausimais. Šiuolaikinės knygotybinės biografistikos raidos etapas sietinas su antruoju Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu, kai pasiekta biografistikos mokslo branda. Šiuo laikotarpiu susiklostė mokslo teorija ir metodika, rengiami įvairūs biografiniai veikalai, vykdomi ilgalaikiai projektai.

Lietuvos knygotybinės biografistikos tyrimus plėtojo nemažas būrys bibliografijos, knygotyros, literatūrologijos ar istorijos mokslininkų teoretikų ir praktikų. Žymiausi jų – Vac. Biržiška, J. Tumas-Vaižgantas, A. Bruožis, P. Ruseckas, D. Kaunas, J. Lebedys, V. Merkys, G. Raguotienė, V. Stonienė, V. Žukas ir kt.

Galima daryti išvadą, kad biografinis metodas yra ir bendrasis mokslo, ir specialus knygotybinės biografistikos metodas. Tai knygos veikėjo kaip asmenybės ir jo veiklos, susijusios su knygos pasauliu, tyrimas, kuris turėtų aprėpti ne tik rankraštinio ir spausdintinio palikimo studijavimą, bet ir pokalbius tiek su pačiu asmeniu, tiek su jį pažinojusiais žmonėmis. Biografiniu metodu siekiama visapusiškai pažinti ir atskleisti knygos veikėjo gyvenimo istoriją, išanalizuoti jos brendimo sąlygas.

Biografistikos tyrimų organizacija tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse jau yra susiklosčiusi. Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas bei Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centras tapo pagrindiniais šalies knygotyros ir biografistikos mokslo tiriamaisiais centrais. Teigiamą

įtaką daro tarptautinė Auto/Biografijos asociacija, kuri formuoja ne tik šios srities teoriją ir metodologiją, rengia simpoziumus, tarptautines konferencijas ar seminarus, sukviessdama mokslininkus iš viso pasaulio, bet ir skatina pasidalyti biografistikos tyrimų patirtimi.

NUORODOS

1. Auto/Biography Association (IABA) [žiūrėta 2008 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.iaba.org.cn/index.htm>>.

2. BIENKOWSKI, Wieslaw. Biografistyka w Badaniach Nad Ksiózką. Iš *Książka polska w Okresie Zaborów*. Kraków, 1996, s. 42.

3. Biografinis metodas literatūroje. Iš *Lietuvių enciklopedija*. Bostonas, 1954, t. 2, p. 521–522.

4. Biografistika. Iš *Knygotyra: enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Alma littera, 1997, p. 68.

5. ČIURINSKAS, Mintautas. *XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės biografistika*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006. 237 p. ISBN 978-9955-698-34-0.

6. Dėl mokslo sričių, krypčių ir šakų klasifikacijos. *Valstybės žinios*, 1997, nr. 103-2598. Taip pat prieiga per internetą: <<http://uais.cr.ktu.lt/dest/moksloklasifikacija.htm>>.

7. DENZIN, N.K. Reinterpretacija metody biograficznej w socjologii : znaczenie a metoda w analizie biograficznej. Iš *Metoda biograficzna w socjologii*. Warszawa; Poznan, 1990, p. 58.

8. Juozo Tūmo-Vaižganto asmens byla. Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 557, ap. 1, b. 798, l. 4.

9. *Knygotyra*: mokslo darbai. Tomas skiriamas knygotyros ir biografistikos problemoms. 24 (31) (1997). 159 p. ISSN 0204–2061.

10. *Knygotyros ir dokumentotyros institutas* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. gegužės 28 d.].

Prieiga per internetą: <<http://www.kf.vu.lt/lt/fakultetas/struktura/kdi>>.

11. KRANIAUSKIENĖ, Sigita. Biografinis metodas: dvi teorinės metodologinės kryptys. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2000, nr. 3/4, p. 78.

12. KRANIAUSKIENĖ, Sigita. *Tapatybės konstravimas biografijose* (kartos ir lyties identitetas XX a. lietuvių autobiografijose) : daktaro disertacija. Vilnius, 2003. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius, f. 132-2450. Priedas nr. 3, p. 11.

13. LEPKOWSKI, T. Kilka uwag o historycznej biografistyce. *Kwartalnik Historyczny*, 1964, R. LXXXI, nr. 3, p. 712–713.

14. *Lietuvos knygos veikėjai* [Elektroninis išteklius] = The workers of the Lithuanian book : biografijų žodynas. Vyr. redaktorius Domas Kaunas ... [et al.]. Vilnius: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas, 2004. 1 elektron. opt. diskas (CD-ROM).

15. LUKŠIENĖ, Meilė; ir RAUDELIŪNAS, Vytautas. Įvadas. Iš JUCEVIČIUS, Liudvikas. *Mokyti žemaičiai*. Vilnius: Vaga, 1975, p. 5–24.

16. MATOVČIK, Augustín; ir PARENČIČKA, Pavol. *Biografistika*: stav, podoba a metodika biografického bádania na Slovensku. Martin: Slovenská Národná Knižnica, 2005, p. 8. ISBN 80-89023-51-7.

17. PAWELEC, Tomasz. Biografia w edukacji historycznej. *Wiadomości Historyczne*, 1989, nr. 4, s. 352–353.
18. ROBERTS, Brian. *Biographical research*. Buckingham; Philadelphia: Open University Press, 2002. 212 p. ISBN 0-335-20286-1.
19. TIDIKIS, Rimantas. Biografinis metodas. Iš *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius, 2003, p. 472. ISBN 9955-563-26-5.
20. *Vaclavo Biržiškos „Lietuvių knygos istorijos“ 1930 m. rudens ir 1931 m. pavasario semestro paskaitų konspektai, užrašyti H. Radausko*. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius, f. 31–537. 38 lap.
21. Vilniaus universitetas: Studijos [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. gegužės 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vu.lt/lt/studijos/doktorantams/dokt_humanitariniai>.
22. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas: Studijų programos [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. gegužės 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kf.vu.lt/lt/studprog>>.
23. ЧИШКО, В.С. *Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України*. Київ: БМТ, 1996, p. 6–7.
24. ДЕВЯТКО, И.Ф. *Методы социологического исследования*. Екатеринбург, 1994 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nir.ru/sociol/articles/devyatko.htm>>.
25. ТОМАС, Б. У.; ЗНАНЕСКИЙ, Ф. Методологические заметки. Iš *Американская социологическая мысль*. Ред. колл. Н. А. Ребикина и др. Москва: Издательство Московского Утниверситета, 1994, с. 338.
26. ТОМСОН, П. Гуманистическая традиция и жизненные истории в Польше. Iš *Биографический метод в социологии: история, методология, практика*. Ред. колл.: Е.Ю. Мещеркина и В. В. Семенова. Москва: Институт социологии РАН, 1994, с. 52.
27. ТУМЯЛИС, Юзас. К вопросу о старолитовской биографистике. Iš *Межреспубликанская научная конференция по источниковедению и историографии народов Прибалтийских республик Союза ССР*. Вильнюс, 1978, p. 31.
28. ХЕСС-ЛЕОНЬСКА, А.; ЛЕОНЬСКИЙ, Я. *Различное понимание биографического метода в социологии* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://liber.rsuh.ru/Conf/Intelligence/hess.htm>>.

THE CONCEPTION OF BIOGRAPHISTICS IN THE WORKS OF LITHUANIAN AND FOREIGN RESEARCHERS

IVETA JAKIMAVIČIŪTĖ

Abstract

The article investigates the conception of biographistics on the basis of works of Eastern and other countries researchers of biographistics. The greatest attention was paid to the explanation of the concept, object and functions of biographistics. Therefore, these conclusions were made by generalizing the considerations provided therein. Biographistics occupies a significant place in the communication and information field in

Lithuania. Only after 1990 it was perceived that the place of the science of bibliological biographistics is one of the constituent parts of biographistics with its own object of investigation, range of problems, methods and sources.

The development of the bibliological Lithuanian biographistics covers four periods. These are: bibliological biographistics until the 1918 Lithuanian independence period, period

of Lithuanian independence in 1918–1940, Soviet period and investigations of contemporary bibliological biographistics after 1990. During the period of independent Lithuania, the preparation of comprehensive basis of the sources of biographistics was commenced, and further scientific investigations were possible due to information that has been publicized or preserved in the manuscripts. During the first years of independence, owing to efforts of prof. V. Biržiška, J. Tumas-Vaižgantas and other researchers, the creation of a methodology for preparing biographic publications was commenced, yet the scientists did not succeed in the accomplishment thereof. During the Soviet times, scientific investigations that had been started during the first Lithuanian independence period were continued in the bibliological biographistics. Discussions were held on issues associated with the theory and methodology of biographistics. The stage of contemporary bibliological development of biographistics is associated with the second period of the Lithuanian independence during which the science reached maturity. During this period, theory and methodology of the science was formed, different biographic publications were prepared, as well as long-term projects were implemented.

The investigations of bibliological biographistics were carried out by a plentiful number of scientists theoreticians and practicians who worked in the field of bibliography, bibliography, literature studies or history. The most prominent of them are V. Biržiška, J. Tumas-Vaižgantas,

A. Bruožis, P. Ruseckas, D. Kaunas, J. Lebedys, V. Merkys, G. Raguotienė, V. Stonienė, V. Žukas, etc.

It should be noted that the biography method is a method of both, general scientific and special method of bibliological biographistics. This is an investigation into the world of the book character as a personality, and its activities associated with the world of books, into the composition whereof not only the studies of the manuscript and printed heritage should be integrated, but also conversations of both, with the person himself, and with the persons who knew him should be included. Using the biographic method, a life history of the book character is sought to be comprehensively understood and disclosed, as well as the conditions of his formation to be analyzed.

The organization of biographistics studies has been formed both, in Lithuania and in other foreign countries. The Institute of Documentation and Book Science of Vilnius University and the Centre of the Bibliography and Book Science of Martynas Mazvydas National Library of Lithuania have become the main research centres of the bibliography based science of biographistics in the country. A positive impact is made by the international Auto/Biography Association which forms not only the theory and methodology of this field, arranges symposiums, international conferences or seminars by bringing together scientists from all over the world, but also fosters the sharing of experience in the investigations into the field of biographistics.

Įteikta 2008 m. gegužės mėn.